

Z historie obce Smrček

Zdeňka KRATOCHVILOVÁ

Obec Smrček se nachází v okrese Chrudim na úpatí Českomoravské vysočiny v nadmořské výšce 363 m, katastrální výměra je 4,72 km². V roce 2019 je počet obyvatel 128, katastr nemovitostí uvádí 61 obytných domů a 17 objektů k rekreaci. Pro srovnání: Ottův slovník naučný uvádí v roce 1900 ve Smrčku 32 domů, 224 obyvatel, filiální kostel sv. Anny a poplužní dvůr.

1361 Vilém Křeše
z Smrčku.
D 197. 56–3.

Erb Vilém Křeše ze Smrčku: Erb viléma Křeše ze Smrčku, zdroj: SEDLÁČEK, August a RŮŽEK, Vladimír, ed. Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. Svazek 2, Atlas erbů: Čechy (1. část), Edice.

Vznik předpokládáme někdy ve 13. století, v době osidlování východní části Železných hor. Smrček leží v blízkosti zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích. Obec založené v blízkosti tohoto kláštera jsou bez návší a nesou pojmenování podle přírodnin: Smrček, Louka, Habroveč, Skála, Hlína, Dubová, Tisovec.

V obci stojí původně gotický kostel svatě Anny, který je písemně doložen k roku 1349 (presbytář). Později prošel barokní úpravou (lodž, vnějšek). Kostel je v soupisu osob na Žuberském panství z roku 1651 připsán sv. Mikuláši (citováno níže). V interiéru se nachází trojkřídlý oltář sv. Anny (za oltářem označení letopočtu 1669), Při jeho restaurování v letech 2017–2018 byl odkryt obraz svatého Mikuláše.

Na počátku 14. století zde stávala tvrz ve vlastnictví Viléma Křeše ze Smrčku, který byl roku 1366 svědkem pokládání mezníků mezi lesy Litomyšlské kapituly a Podlažického kláštera. Jeho nástupce Arnošt ze Smrčku podepsal Stížní list šlechty české a moravské ze dne 2. září roku 1415, poslaný sboru kostnickému proti upálení mistra Jana Husa.⁸¹ Křištofor Křeše, syn Arnoštův (matka Jitka), měl jedinou dceru Annu, ta se provdala za Petra Kapouna ze Smiřic, se kterým měla dva syny, Bořivoje a Alexandra. Křištofor zapsal pod pečeti Smrček s příslušenstvím Apolonovi z Křivan, pravděpodobně jen jako poručíkoví. Protože Křištofor neměl mužské dědice, byla roku 1437 „tvrz pustá Smrček

⁸¹ Grano Salis. Grano Salis [online]. Dostupné z: <http://www.granosalis.cz>, dne 19. 11. 2019.

Pohled na kostel sv. Anny, rok 1973, foto V. Milská

s dvěma podsedky⁸² a podacím kostelním⁸³ a díl ve Švihově jako odúmrtí královská povolány.⁸⁴ Kvůli tomu byla u dvorského soudu vedena pře, majetku se domáhali zmíněný Apolon z Křivan a Petr Kapoun jménem svých synů. Ten „roku 1443 právo své u soudu dvorského provedl, nicméně podržel zboží Apolon z Křivan, jenž spustlou tvrz znovu vystavěl.“⁸⁵ Roku 1464 Apolon z Křivan postoupil tvrz ve Smrčku i s poplužním dvorem a vsí Janu Horynovi z Honbic, ten o svůj majetek vedl pře u dvora. Petr Kapoun se snažil vyprosit na králi věno po své tchýni Jitce, vdově po Arnoštovi. Jan Horyna se výsledku nedožil, jeho potomkům majetek zůstal (roku 1465). Později se Smrček stal součástí Žumberského panství. V roce 1473 postoupil Mikuláš Bochovec z Buchova a na Žumberce svému synovi Žumberk, toto panství rodině dlouho nepatřilo. Dalším majitelem byl Mikuláš z Holohlav, který roku 1487 sepsal dlužní zápis na 500 kop na zboží Žumberské Benešovi a Jindřichovi ze Sendražic, Janovi a Prokopovi bratřím z Holohlav, svým strýcům, na způsob závěti. Zde je uveden soupis tohoto panství, ke kterému mimo hradu Žumberku, dvora a městečka patřilo několik dalších vesnic a mezi nimi i Smrček.

Zde je pak naše znalost vlastnictví Žumberku přerušena, víme, že později jej získali Mikuláš Trčka z Lípy, Matěj Salava z Lípy a Jindřich Haugvic z Biskupic, kteří byli pravděpodobně věřiteli některého z majitelů Žumberku, tito panství postoupili Janovi Janovskému

⁸² Podsedek je ve středověku obvyklé označení obyvatele vesnice, který mohl vlastnit dům, ale neobdělával vlastní pole, případně ze svých polí nevyžil a musel si přivydělávat práci pro jiné.

⁸³ Podací kostelní je právo navrhnout faráře, tento návrh musel být schválen biskupem.

⁸⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882. , 259 s., [24] l. obr. příl., [1] složená mapa., strana 170.

⁸⁵ Tamtéž, strana 170.

Kostel sv. Anny po obnově, rok 2002, foto M. Křištof

ze Soutic, kterému 1. září 1509 Žumberk a tvrz Lukavici vypálil Jiřík Býchorský (známý zemský škůdce), a rok poté 14. října 1510 Jan Janovský ze Soutic prodal hrad Žumberk s dvorem a městečkem, zmíněnou tvrz Lukavici a další vsi, mezi nimi i Smrček, za 2000 kop Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy. Tento obchod byl po letech pravděpodobně zrušen, neboť znovu v roce 1529 jsou uváděni Janovští jako majitelé Žumberska, Orelesa a Zaječicka. Jsou to Karel, Hynek a dva bratři Aleš a Petr, pravděpodobně synové zemřelého bratra prvních dvou

Kostel sv. Anny, rok 1994, foto M. Plecháčková

jmenovaných. Tvrz Zaječice, vsi Svidnice, Smrček a Libanice se staly zbožím vlastněným Petrem, tento byl váženým mužem, byly mu svěřovány četné úřady a čestná poselství. S manželkou Likardou z Ronovce zplodil syna Štěpána, který majetek zdědil. Štěpán se oženil s Johankou z Královic. „Roku 1565 byl již mrtev (Štěpán) a dědicem jeho byla Marjana ze Soutic, provdaná za Sigmunda Robmhápa ze Suché na Seči, s nímž měla syna Václava a dcery Markétu a Eufemii. ... Po smrti matky své obeslaly sestry Robmhápany bratra svého, aby jim položil díly ze statku mateřského; rozdělen tedy celý statek na 3 díly (1580 dne 4. června), při čemž si vzal Václav za třetí díl dvůr ve Smrčku a Svidnici.“⁸⁶

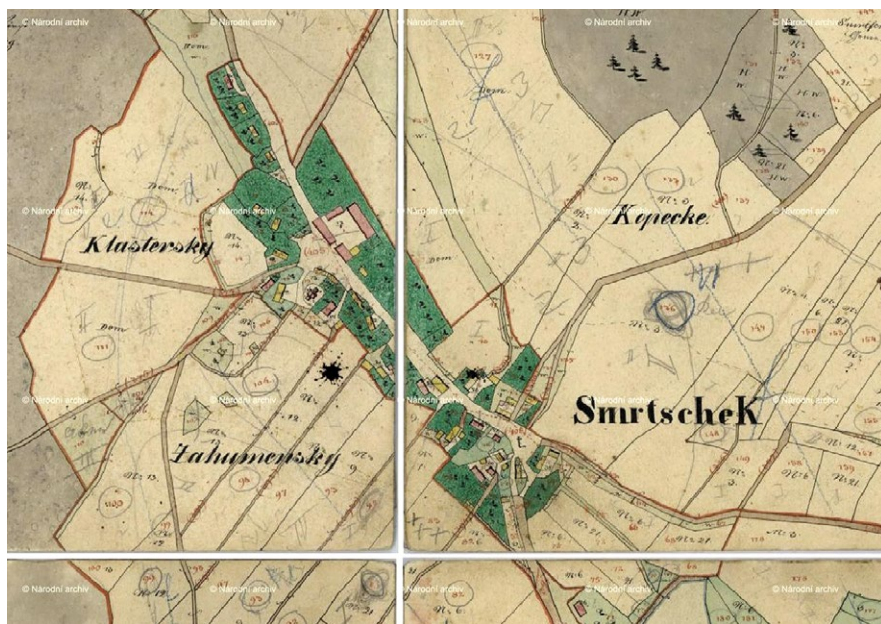
Václav Robmháp ze Suché byl od roku 1564 držitelem rozsáhlého Ohebského panství (dědictví po otci Zikmundovi Robmhápovi). Ohebské panství, v té době již nazývané Sečské (Václav zvolil za svoje sídlo Seč), prodal 28. listopadu 1583 Albrechtu Bryknarovi z Brukštejna, stejně tak naložil i s oběma vesnicemi Smrčkem a Svidnicí v roce 1586. „Dvůr popl. řeč. Smrček s lesy bílými i černými“ ve vsi jeden dvůr kmecí s podacím“ prodal „Václavovi Saskovi jinak Ojřírovi z Vacovic za 1500 kop gr. č.“⁸⁷

4. ledna 1601 prodali Ojřírovi potomci svobodný, dědičný statek Smrček s celou vsí s podacím kostelním Václavovi staršímu Žárubovi z Hustřířan na Žumberce a Přímě, celá ves se znovu dostala k panství Žumberskému.

Václav Žáruba z Hustřířan byl v letech 1601–1607 hejtmanem Chrudimského kraje. Jeho první manželkou byla Markéta z Újezdce, ta přinesla do manželství Žumberské panství. Markéta byla dcerou Ctibora Mazance z Újezdce, který se oženil s Kateřinou, sestrou Hynka Janovského ze Soutic a ta poté, co zemřel bez dětí, zdědila Žumberk se vším příslušenstvím. Odkázala ho svému muži a tento majetek tak přešel na dceru Markétu.

⁸⁶ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882. x, 259 s., [24] l. obr. příl., [1] složená mapa, strana 168.

⁸⁷ Tamtéž, strana 170.

Smrček na mapě stabilního katastru, zdroj: <https://archivnimapy.cz/ukcz>

Nyní zpět k Václavu Zárubovi: „Záhy ztratil manželku svou a nyní měl se statek její dostati dětem; avšak Václav ihned se ho ujav ke své ruce, neučinil toho, čím byl povinen každý svědomitý poručník, totiž aby statek sirotčí určil jměním svým, že ho nebude umenšovati, a držel jej až do smrti své za 23 léta.“⁸⁸ Václav Záruba z Hustířan byl ženatý ještě dvakrát (s Annou z Biskupic- zdědil Nasavrky, s Lidmilou z Lobkovic), ovšem k mateřskému statku Žumberk měli právo jen první tři synové, Karel, mladší Ctibor a Jiří a jejich sestra Hedvika. Bratři při dělení dědictví sestru velmi ošidili, ta se obrátila na zemský soud a 2. července 1615 bylo stanoveno, že má dostat jeden díl dědictví. Tím dílem se stala polovina hradu Žumberku. Po smrti Karla spory pokračovaly, během soudů zemřeli všichni zbylí bratři i Hedvika, jedinými dědici byli Ctiborovi tehdy nezletilí synové Jan Václav a Vilém Šťastný. Všechny spory byly vyřešeny smlouvou, podle které Ctiborovu polovinu hradu získal jako bratrské dědictví Jindřich Záruba z Hustířan (matka Lidmila z Lobkovic, třetí manželka Václava Záruby z Hustířan), druhou polovinu zdědil po manželce Hedvice Fridrich z Berbistorfu, ten tuto polovinu 24. září 1615 prodal Václavovi Zárubovi z Hustířan na Třeboveticích, Štěpanicích a Branné (bratranec Hedviky a jejích bratrů). Od něj tuto polovinu odkoupila 6. března 1623 paní Lidmila Zárubová z Lobkovic, ta ji odevzdala svému synovi a oba díly byly znovu spojeny. Jindřich Záruba z Hustířan je po roce 1628 znám jako pán Žumberský, zemřel roku 1646 a zůstala po něm vdova Dorota Salomena Františka Zárubová, rozená Bechyňka z Lažan.

⁸⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny František Šimáček, 1882. x, 259 s., [24] l. obr. příl., [1] složená mapa., strana 138.

Dne 10. května 1651 paní Dorota Salomena Františka Zárubová, na Žumberce a Vejvanovicích podepsala soupis osob a lidí, patřících k jejímu Žumberskému statku. O Smrčku se zde píše: „Těž ve vsi Smrčku jest kostelík maličký založení sv. Mikoláše. K tomuto kostelíku a záduší⁸⁹ malá vesnička Smrček pět chalup náleží. Krávy zádušní dvě jsou a nic jiného. Ten kostelík jen z almužny se spravuje, peněz žádných se nenachází.“⁹⁰

Žumberské panství bylo v držení potomků Zárubů z Hustřířan až do 20. prosince roku 1700, kdy je koupil Josef František hrabě ze Šenfeldu a připojil k panství Nasavrckému. Jediná dcera Marie Kateřina, dvorní dáma Marie Terezie, se roku 1746 provdala za Jana Adama knížete z Auerspergu (komorník Františka Štěpána). V majetku rodu Auerspergů bylo nasavrcké panství do 1942, tehdy zdědil panství po Ferdinandu Auerspergoví jeho synovec Josef Karel Trauttmansdorff, kterému byl majetek v roce 1945 zkonfiskován a přešel do vlastnictví státu.

Zdroje

Literatura

Jana STEHLÍKOVÁ, Luděk ŠTĚPÁN, *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové: utváření sídelní krajiny*. Slatiňany, 2014. ISBN 978-80-260-6258-5.

Lenka MATUŠÍKOVÁ, Alena PAZDEROVÁ. *Soupis poddaných podle výry z roku 1651*. Chrudimsko. Praha, 2001. ISBN 80-85475-74-X.

August SEDLÁČEK. *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl první, [Chrudimsko]*. Praha, 1882.

August SEDLÁČEK, Vladimír RŮŽEK, ed. *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. Svazek 2, Atlas erbů: Čechy (1. část), Edice*. Praha, 2001. ISBN 80-200-0933-7.

Grano Salis . Grano Salis [online]. Dostupné z: <http://www.granosalis.cz> dne 19. 11. 2019.

⁸⁹ Záduší je majetek určený na opravy a údržbu kostela a na některé výdaje spojené s bohoslužbami (hlavně na pořízení svíček).

⁹⁰ MATUŠÍKOVÁ, Lenka a PAZDEROVÁ, Alena. *Soupis poddaných podle výry z roku 1651*. Chrudimsko. Vyd. 1. Praha: Státní ústřední archiv, 2001. 3 sv. (386 s., s. 387–772, 773–1156). s. 1101.